SOTE- JA MAAKUNTA-UUDISTUS

Lyhennelmä ehdotetusta
asiakkaan valinnanvapausmallista
maakunnan ja tuottajien näkökulmasta

9.5.2017

HALLITUKSEN REFORMI

Hallituksen esitys: Asiakkaan valinnanvapaus sosiaali- ja terveyspalveluissa

Sote-uudistuksen tavoitteena on varmistaa ihmisille yhdenvertaiset ja nykyaikaiset sosiaali- ja terveyspalvelut järkevillä kustannuksilla. Osana uudistusta lisätään asiakkaiden valinnanvapautta sosiaali- ja terveyspalveluissa. Sitä varten on tarkoitus säätää valinnanvapauslaki. Hallitus antoi lakiesityksen eduskunnalle 9. toukokuuta.

Lain tavoitteena on parantaa palvelujen saatavuutta ja laatua ja vahvistaa kustannusvaikuttavaa toimintaa. Asiakas voi valita aiempaa monipuolisemmin omaan tilanteeseensa sopivan palveluntuottajan. Tarkoituksena on vahvistaa erityisesti asiakasta lähellä olevia sosiaali- ja terveyskeskusten ja suunhoidon palveluja. Sote-keskuksista saa sekä sosiaalihuollon että terveydenhuollon palveluja. Myös erikoislääkärien ja sosiaalihuollon ammattilaisten palveluja tuodaan sote-keskuksiin.

Asiakas voi valita nykyistä monipuolisemmin

Esityksen mukaan valinnanvapaus laajenisi vuonna 2019. Valinnanvapaus voi laajentua maakunnittain hieman eri tahtiin. Uudistuksen myötä asiakas voisi valita nykyistä laajemmin sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajan ja sen toimipisteen valinnanvapauden piiriin kuuluvissa palveluissa. Asiakas voisi valita maakunnan omistaman yhtiön, yksityisen yrityksen tai järjestön tarjoaman palvelun. Asiakas voisi valita myös maakunnan liikelaitoksen toimipisteen. Asiakasmaksu olisi sama riippumatta siitä, minkä tuottajan asiakas valitsee.

Perustason palveluissa asiakas voi valita sote-keskuksen ja hammashoitolan

- Vuoden 2019 alussa asiakas voisi valita suunhoidon yksikön (hammashoitolan). Palveluntuottajan pitää olla palveluntuottajarekisterissä ja jonkin maakunnan hyväksymä. Se tarkoittaa, että tuottaja täyttää toimintaa koskevat ehdot.
- Viimeistään 1.7.2019 valinnanvapaus laajenisi niin, että asiakas voi valita nykyistä vapaammin sosiaali- ja terveyskeskuksen, josta saa hoitajan ja lääkärin palveluita sekä sosiaalipalveluihin liittyvää ohjausta ja neuvontaa.
- Asiakas voisi vaihtaa palvelun tuottajaa aikaisintaan vuoden päästä edellisestä valinnasta. Jos valitulla palvelun tuottajalla on useita toimipisteitä eri paikkakunnilla, asiakas voi tarvittaessa asioida niistä missä tahansa koko maassa.
- Jos asiakas oleskelee väliaikaisesti toisella paikkakunnalla työn, opiskelun tai vapaa-ajan vieton vuoksi, hän voi käydä toisen palveluntuottajan sote-keskuksessa tai suunhoidon yksikössä, jollei paikkakunnalla ole valitun palveluntuottajan toimipistettä. Sitä varten pitää tehdä maakunnalle ilmoitus valtakunnallisessa verkkopalvelussa tai muutoin kirjallisesti.
- Palveluntuottaja tekee tarvittaessa asiakassuunnitelman ja myöntää asiakasseteleitä, joita asiakas voi käyttää muiden palvelun tuottajien tarjoamiin yksittäisiin toimenpiteisiin. Sosiaalihuollon asiakkaalle on nimettävä omatyöntekijä, jollei maakunnan liikelaitos ole sellaista nimennyt.

alueuudistus.fi

- Sote-keskuksessa palvelussuhteessa oleva laillistettu sosiaalihuollon ammattihenkilö tekee hallintopäätöksen sote-keskuksen tuotantovastuulla olevista sosiaalipalveluista. Hallintopäätös voi koskea asiakkaan tilapäisesti tarvitsemaa sosiaaliohjausta, kotipalvelua, kotihoitoa sekä kasvatus- ja perheneuvontaa.
- Asiakassetelillä asiakas voi valita kaikista palveluntuottajista, jotka jokin maakunta on hyväksynyt palveluntuottajaksi.

Muut sosiaali- ja terveyspalvelut saa maakunnan toimipisteestä

- Lakiesityksen mukaan maakunnan liikelaitoksen toimipisteet tuottavat ne sosiaali- ja terveyspalvelut, jotka eivät kuulu sote-keskuksille ja suunhoidon yksiköille. Asiakas voi ottaa suoraan yhteyttä maakunnan liikelaitoksen toimipisteeseen. Poikkeuksena on kiireetön sairaalahoito. Sitä varten tarvitaan lääkärin lähete.
- Asiakas voi valita koko maan alueelta maakunnan liikelaitoksen toimipisteen. Asiakas voi esimerkiksi valita sairaalan, jossa tehdään kiireetön leikkaus. Lähetteen laativa lääkäri opastaa hoitopaikan valinnassa.
- **Kiireellistä hoitoa ja ensiapua saa päivystyksistä ja sairaaloista kuten nykyisinkin.**
- Maakunnan liikelaitos hoitaa julkista valtaa sisältävät viranomaistehtävät ja tekee viranomaispäätöksiä.
- Valinnanvapaus ei koske kouluterveydenhuoltoa eikä toisen asteen opiskeluterveydenhuoltoa.

Asiakas voi saada asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin

- Maakunnan liikelaitos arvioi asiakkaan tilanteen ja tekee asiakassuunnitelman. Sen perusteella asiakas saa palvelun suoraan maakunnan liikelaitoksen toimipisteestä, ostopalveluna tai voi saada tietyissä palveluissa asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin.
- Maakunta maksaa suoraan palveluntuottajalle asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin mukaiset korvaukset.
- Maakunta päättää palvelut, joissa asiakasseteli otetaan maakunnassa käyttöön. Asiakassetelillä voi valita palvelun tuottajan, joka on palveluntuottajarekisterissä ja jonka jokin maakunta on hyväksynyt.
- Henkilökohtainen budjetti on otettava käyttöön vammaisten ja ikääntyneiden henkilöiden palveluissa. Maakunta voi ottaa sen käyttöön myös muissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Henkilökohtaisella budjetilla voi valita niistä palveluntuottajista, jotka ovat rekisteröityneitä palveluntuottajarekisteriin koko Suomen alueella.
- Asiakkaalla on mahdollisuus kieltäytyä vastaanottamasta tarjottua asiakasseteliä tai henkilökohtaista budjettia. Tällaisessa tilanteessa maakunnan liikelaitos vastaa sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamisesta muulla tavoin.
- Verkkopalvelut, asiakasneuvojat ja palveluohjaajat opastavat ja antavat tukea asiakkaille sopivien palvelujen valinnassa.

SOTE- JA MAAKUNTA-UUDISTUS

Lyhennelmä ehdotetusta
asiakkaan valinnanvapausmallista
maakunnan ja tuottajien näkökulmasta

9.5.2017

HALLITUKSEN REFORMI

Maakunta järjestää sosiaali- ja terveyspalvelut

- Sote-uudistuksessa erotetaan palvelujen järjestäminen ja tuottaminen. Maakunta on palvelujen järjestäjä, joka vastaa julkisesti rahoitetuista sosiaali- ja terveyspalveluista alueellaan. Maakunta saa rahoituksen valtiolta, mutta päättää itsenäisesti rahan käytöstä.
- Maakunta voi tuottaa palveluja itse ja ostaa niitä yksityisiltä yrityksiltä ja järjestöiltä. Maakunnan itse tuottamat palvelut on erotettava maakunnan liikelaitokseen ja maakunnan omistamiin yhtiöihin. Suoran valinnan palveluja (sote-keskukset, suun terveydenhuolto) tuottavat yksityiset ja kolmannen sektorin tuottajat sekä maakunnan omistamat yhtiöt.
- Maakunta vastaa siitä, että asukkaat saavat tarvitsemansa palvelut, ja että eri tuottajien palvelut ovat sujuvasti ja tehokkaasti yhteen toimiva kokonaisuus. Jos jollekin alueelle ei synny riittävästi palvelutarjontaa, maakunnan liikelaitoksen on tuotettava palvelut tai maakunta voi kilpailuttaa ja ostaa palveluja. Markkinapuute on osoitettava erillisellä selvityksellä.
- Maakunta ei kilpailuta valinnanvapauden piirissä olevia palveluja. Palveluntuottajina voivat olla kaikki toimijat, jotka täyttävät kriteerit ja ovat valvontaviranomaisen palveluntuottajarekisterissä.
- Lisäksi maakunta tekee sopimukset suoran valinnan palveluntuottajien kanssa.
- Maakunta päättää palvelustrategiassaan yksityisiltä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelun tuottajilta hankittavien palvelujen vähimmäismäärää koskevat tavoitteet.
- Lisäksi maakunta päättää, mitä erityistason konsultaatioita ja avovastaanottopalveluja sote-keskuksiin ja suunhoidon yksiköihin siirretään. Maakunta päättää, missä palveluissa asiakasseteli otetaan käyttöön. Maakunta voi päättää ottaa käyttöön henkilökohtaisen budjetin muissakin kuin vammaisten ja vanhusten palveluissa.
- Jos sote-keskuksissa on aluksi vain perusterveydenhuollon palveluja ja sosiaalihuollon neuvontaa, koko laaja palveluvalikoima pitää olla käytössä viimeistään vuoden 2022 alusta. Tuolloin sote-keskuksesta voisi saada myös erikoislääkärien palveluja, päihteisiin ja mielenterveyteen liittyvää ohjausta ja neuvontaa sekä lyhytaikaisesti tarvittavia sosiaalipalveluja. Näitä palveluja ovat sosiaaliohjaus, kotipalvelu, kotihoito ja kasvatus- ja perheneuvonta. Maakunta voi halutessaan siirtää myös äitiys- ja lastenneuvoloiden palvelut sote-keskuksiin.
- Maakunta päättäisi palveluntuottajien rahoituksesta. Suoran valinnan palveluja tuottavat sote-keskukset ja suunhoidon yksiköt saisivat kiinteän korvauksen, joka perustuisi listautuneiden asiakkaiden määrään, sosioekonomisiin tekijöihin ja asiakkaiden henkilökohtaiseen hyvinvointiriskiin. Korvausta täydennettäisiin hoidon ja palvelun onnistuneisuuden perusteella maksettavilla kannustimilla. Sote-keskuksille ja suunhoidon yksiköille voitaisiin maksaa myös osin suoriteperusteisia korvauksia.
- Maakunta ja tuottaja voivat sopia myös muista korvauksista, joilla otetaan huomioon paikalliset olosuhteet, esimerkiksi asukastiheys ja syrjäisyys.
- Maakunta maksaa korvauksen tuottajalle, joka on tuottanut palveluja maakunnan liikelaitoksen myöntämällä asiakassetelillä tai henkilökohtaisella budjetilla. Sote-keskus tai suunhoidon yksikkö maksaa korvauksen tuottajalle, joka on tuottanut palveluja sote-keskuksen tai suunhoidon yksikön myöntämällä asiakassetelillä.

alueuudistus.fi

- Jos kunta on tehnyt kokonaisulkoistussopimuksen yrityksen kanssa, lakiesityksen mukaan tällaisella yrityksellä ei ole mahdollisuutta kaksoislaskutukseen. Laskutusmallista on sovittava maakunnan kanssa. Asiakkaiden valinnanvapauteen asialla ei ole vaikutusta.
- KELA vastaa maksuliikenteen hallinnoinnista ja teknisestä toteutuksesta.
- Maakunta on sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilastiedon rekisterinpitäjä. Maakunta valvoo alueellaan toimivia valinnanvapauden piirissä olevia palveluntuottajia. Valvonnasta säädetään palveluntuottajalaissa.
- Maakunta perii asiakkailta asiakasmaksulain mukaiset asiakasmaksut.

Maakunnan tuottamat palvelut on erotettu maakunnan liikelaitokseen ja maakunnan omistamiin yhtiöihin

- Maakunnan liikelaitos tuottaa ne sosiaali- ja terveyspalvelut, joita ei tarjota sote-keskuksissa ja suunhoidon yksiköissä (suoran valinnan palveluissa). Näitä ovat mm. useimmat sosiaalipalvelut, erilaiset seulonnat, kouluterveydenhuolto, vaativa erikoissairaanhoito ja laaja päivystys. Liikelaitos voi tuottaa näitä palveluja itse tai kilpailuttaa ja hankkia ns. ostopalveluina.
- Kuntien tehtäväksi jäisi koulu- ja opiskeluterveydenhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen järjestäminen.
- Maakunnan liikelaitos arvioi asiakkaan palveluntarpeen silloin, jos sote-keskuksen tai suunhoidon yksikön palvelut eivät riitä asiakkaan tilanteen hoitamiseen. Maakunnan liikelaitos voi tuottaa palveluja asiakkaalle itse tai myöntää asiakkaalle palveluiden hankintaa varten asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin. Maakunnan liikelaitos ei voi itse tuottaa palveluja asiakassetelillä tai henkilökohtaisella budjetilla.
- Maakunnan liikelaitos ei voi itse tarjota suoran valinnan piirissä olevia sosiaali- ja terveyspalveluja, vaan toiminta pitää siltä osin yhtiöittää. Maakunnan pitää siis yhtiöittää omat sote-keskukset ja suunhoidon yksiköt sekä asiakassetelillä annettavat palvelut.
- Asiakassetelillä ja henkilökohtaisella budjetilla voi valita myös maakunnan omistaman yhtiön tuottaman palvelun.
- Maakunnan liikelaitos tekee viranomaispäätöksiä, sote-keskus voi tehdä hallintopäätöksiä tuotantovastuullaan olevista lyhytaikaisista sosiaalipalveluista.
- Maakunnan liikelaitos huolehtii palvelujensa yhteensovittamisesta yksityisen ja kolmannen sektorin palveluntuottajien kanssa.
- Maakunnan liikelaitos voi antaa tuotantovastuullaan olevia palveluja maakunnan päättämällä tavalla sote-keskusten yhteydessä. Maakunnan liikelaitoksen työntekijä voi työskennellä sote-keskuksen toimipisteessä tai maakunnan alueella liikkuvasti. Palveluja voidaan antaa myös digi-palveluina tai muulla soveltuvalla tavalla.
- Maakunnan liikelaitoksella voi olla moniammatillinen ryhmä, joka työskentelee maakunnan alueella sote-keskusten yhteydessä. Ryhmän tehtävä on antaa sosiaalihuollon konsultaatiopalveluja.

SOTE- JA MAAKUNTA-UUDISTUS

Lyhennelmä ehdotetusta
asiakkaan valinnanvapausmallista
maakunnan ja tuottajien näkökulmasta

9.5.2017

HALLITUKSEN REFORMI

Valinnanvapauspalveluja tuottavat maakunnan yhtiöt, yritykset ja järjestöt

- Suoran valinnan piirissä olevia sosiaali- ja terveyspalveluja voivat tarjota maakunnan omistamat yhtiöt, yksityiset yritykset ja kolmannen sektorin toimijat, kuten järjestöt ja säätiöt.
- Tuottajaksi voivat ilmoittautua kaikki toimijat, jotka täyttävät ehdot ja ovat rekisteröityneitä.
- Maakunta tekee sopimuksen ehdot täyttävien suoran valinnan palveluntuottajien kanssa (sote-keskukset ja suunhoidon yksiköt). Tuottajilla pitää olla riittävä taloudellinen kantokyky. Tuottajan on annettava maakunnalle sen hyväksymä vakuus. Maakunta voi myös edellyttää sertifiointia.
- Sairaalapalveluissa ja erityisen vaativissa sosiaalipalveluissa aiotaan edellyttää palveluntuottajilta olennaisten vaatimusten täyttämistä (sertifiointi). Näin varmistetaan palvelun laatu sekä asiakas- ja potilasturvallisuus.
- Sote-keskuksen ja suunhoidon yksikön tuottaja voi tuottaa palvelut itse sopimuksin muiden tuottajien kanssa, hankkimalla palveluja toiselta palveluntuottajalta tai antamalla asiakkaalle asiakassetelin, jolla asiakas voi itse valita palveluntuottajan. Tällöinkin suoran valinnan palvelun tuottaja (sote-keskus tai suunhoidon yksikkö) vastaa aina yksittäisen asiakkaan saamasta palvelukokonaisuudesta, palvelujen laadusta ja kustannuksista.
- Sote-keskuksen ja suunhoidon yksikön on tuotettava koko laissa edellytetty palveluvalikoima asiakkaille. Lisäksi palvelun tuottaja voi päättämällään tavalla erikoistua tiettyjen asiakasryhmien palveluihin.
- Kaksikielisessä kunnassa sote-keskusten ja suunhoidon yksiköiden on palveltava suomeksi ja ruotsiksi. Maakunta voi hakemuksesta myöntää poikkeusluvan, jos sijaintialueella on riittävästi toimipisteitä, joista asiakas voi valita ja käyttää äidinkieltään.
- Sote-keskuksen ja suunhoidon yksikön on tehtävä toiminta-alueellaan maakunnan ja kunnan kanssa yhteistyötä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.
- Palveluntuottaja vastaa palvelun tuottamisesta aiheutuneista virheistä ja niiden korjaamisesta omalla kustannuksellaan.
- Uudella lailla sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamisesta säädettäisiin oikeudesta tuottaa sosiaali- ja terveyspalveluja. Lailla halutaan varmistaa asiakkaan ja potilaan turvallisuus sekä laadultaan hyvät palvelut.
- Järjestämislaissa säädetään suoran valinnan palvelun tuottajan velvollisuudesta ottaa koulutukseen ja harjoitteluun sosiaali- ja terveydenhuollon opiskelijoita.

Asiakas saisi paremmin tietoja palvelujen laadusta ja odotusajoista

- Kaikkien palvelun tuottajien on käytettävä laissa määriteltyjä valtakunnallisia tiedonhallintapalveluja. Kaikkien tuottajien on esimerkiksi oltava liittyneenä Kanta-palveluihin. Kanta-palvelujen kautta asiakas- ja potilastiedot ovat tuottajan saatavilla palvelun toteuttamisen edellyttämässä laajuudessa.
- KELA toteuttaa valtakunnallisen verkkopalvelun, jossa ihmiset voivat ilmoittautua valitsemansa sote-keskuksen, suunhoidon yksikön ja maakunnan liikelaitoksen asiakkaaksi.

- Esityksen mukaan maakunta tiedottaa asukkaiden oikeuksista ja etuuksista sekä neuvoo ja tukee sosiaali- ja terveyspalvelujen käytössä. Maakunta vastaa siitä, että asukkailla on saatavissa riittävä tieto valintojen tekemiseen sosiaali- ja terveyspalveluissa.
- Maakunta ylläpitää verkkopalvelussa tietoa sote-keskuksista ja hammashoitoloista sekä asiakassetelipalvelujen tuottajista ja henkilökohtaisen budjetin palveluista. Verkkopalvelussa kerrotaan myös palvelujen saatavuudesta ja laadusta.
- Sote-keskuksen ja suunhoidon yksikön on ilmoitettava verkkopalvelussa ajantasaisesti, kuinka paljon uusia asiakkaita se pystyy ottamaan ja mitkä ovat tosiasialliset odotusajat. Tuottajien on otettava asiakkaat vastaan valikoimatta ilmoittautumisjärjestyksessä, jos tuottajan enimmäisasiakasmäärä ei ole täynnä.
- Sote-keskuksen ja suunhoidon yksikön on annettava asiakkaille tietoa hyväksytyistä asiakassetelipalvelujen tuottajista. Tuottajan, joka tarjoaa asiakassetelipalveluita tai henkilökohtaisella budjetilla annettavia palveluja, on ilmoitettava internetissä ajantasaiset tiedot palveluista sekä palveluihin pääsyn odotusajat.
- Verkkopalvelujen tiedot pitää antaa asiakkaalle pyydettäessä suullisesti tai kirjallisesti.
- Ohjauksessa ja neuvonnassa on kiinnitettävä erityistä huomiota asiakkaisiin, jotka tarvitsevat laaja-alaisesti yhteen sovitettavia palveluja tai ovat erityisen tuen tarpeessa.
- Sote-keskuksen ja suunhoidon yksikön tuottajien ja asiakassetelipalvelun tuottajien on vuosittain annettava tiedot muun muassa tuloistaan, maksamistaan veroista ja verotuspaikasta, voitoista ja tappioista, johdon palkoista ja palkkioista sekä yhteiskuntavastuun toteuttamisesta.
- Palvelun tuottajia koskee julkisuuslaki ja hallintolaki. Julkisuuslain mukaan viranomaisen asiakirjat ovat julkisia, jollei laissa erikseen toisin säädetä. Hallintolaissa säädetään hyvän hallinnon perusteista sekä hallintoasiassa noudatettavasta menettelystä.

Valinnanvapauslaki voimaan 1.1.2019 alkaen

Hallitus antoi valinnanvapautta koskevan lakiesityksen eduskunnalle 9. toukokuuta 2017. Eduskunta päättää lakiehdotuksen hyväksymisestä syksyllä. Lain on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2019 alussa, jolloin maakunnat alkavat järjestää julkiset sosiaali- ja terveyspalvelut. Vuoden 2019 alusta suunhoidon yksiköt aloittaisivat toimintansa ja maakunta ottaisi käyttöön asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin. Asiakkaan oikeus valita maakunnan liikelaitoksen toimipiste tulee myös voimaan vuoden 2019 alussa.

Koska valmistelu on edennyt eri maakunnissa eri tahtiin, sosiaali- ja terveyskeskukset eivät aloittaisi kaikissa maakunnissa samaan aikaan. Valinnanvapausmallin toteutus käynnistetään joissakin maakunnissa jo vuonna 2017 pilotoinnilla. Siinä kunnat ja kuntayhtymät yhtiöittävät sosiaali- ja terveyskeskuksia ja alkavat myöntää asiakkaille henkilökohtaisia budjetteja.

Pääsääntöisesti sosiaali- ja terveyskeskukset aloittaisivat toimintansa viimeistään 1.7.2019. Erityisellä poikkeusluvalla maakunta voi aloittaa sote-keskusten toiminnan vasta 1.1.2021. Toimeenpanon tarkka aikataulu on alueuudistus.fissä.

Lisätietoa: Projektijohtaja, alivaltiosihteeri Tuomas Pöysti, STM ja VM, p. 02951 63012
Ylijohtaja Outi Antila, STM, p. 0295 163 164, ylijohtaja Kirsi Varhila, STM, p. 0295 163 338

